

Απόστολος Πιερρής

ΤΑ ΠΑΘΗ ΚΑΙ Η ΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΥΙΟΥ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Σήμερα ας υπηγορήσουμε. Περί Πάθους και Αναστάσεως ο λόγος.

Υπάρχουν δυο γενικότατα βιώματα στην ψυχή του ανθρώπου, το βίωμα της έντασης της ύπαρξης και το βίωμα της ανάπαυσης. Αντιστοιχούν στις δυο βασικές καταστάσεις κάθε (έμβιου) όντος, αυτή της δράσης και αυτή της ξεκούρασης. Η πρώτη συνίσταται βιολογικά στη δαπάνη ενέργειας και η δεύτερη στην αναπλήρωσή της.

Τις ταπεινότερες οργανικές ανάγκες συνδέει με τις υψιπετέστερες πολιτιστικές πτήσεις η αλληλουχία της αλυσίδας του όντος.

Το βίωμα της έντασης αφ' εαυτού σπρώχνει το κάθε άτομο στη μέγιστη αυτοπραγμάτωσή του. Ένας συγκεκριμένος άνθρωπος είναι αυτός που είναι από μια συγκεκριμένη κατανομή των δυνατοτήτων που ανήκουν στην ανθρώπινη φύση. Ένα διαφορετικό ορισμένο ιστόγραμμα δυνατοτήτων κάνει την ταυτότητα ενός εκάστου από εμάς, το λέω στη θεωρία μου «ορίζουσα δυνατοτήτων». Το άτομο είναι από τη φύση του μια δέσμη δυνατοτήτων. Και αυτές οι δυνατότητες δεν είναι ψιλές ενδεχομενικότητες αλλά πιεστικά δυναμικά που οργούν προς την πραγμάτωσή τους. Θέλουν να γίνουν ενεργές ικανότητες, πλήρεις δυνάμεις που προικίζουν το άτομο με μια λειτουργική δημιουργικότητα. Αυτό το εστιασμένο ενεργό δυναμικό αποτελεί, σε ένα κατάλληλο σύστημα, μια παραγωγική δεξαμενή ενέργειας.

Το κατάλληλο σύστημα χρειάζεται για να επιτυγχάνει κάθε άτομο τη μέγιστη δική του αυτοπραγμάτωση, να μετατρέπει την ορίζουσα δυνατοτήτων του σε ικανότητες δημιουργίας. Απαιτείται επίσης για να είναι βιώσιμη αυτή η πανίσχυρη ροπή αυτοτελείωσης. Και βιώσιμη είναι σε κοινωνικό επίπεδο αν και μόνον αν η μέγιστη αυτοπραγμάτωση οδηγεί σε επιτυχία, αν δηλαδή κατ' ουσίαν το δημιουργικό δυναμικό της μέγιστης έντασης είναι παραγωγό αξίας, χρησιμότητας.

Το κατάλληλο σύστημα είναι το ελεύθερο, φυσικό σύστημα κοινωνικής, πολιτιστικής, οικονομικής, πολιτικής οργάνωσης της ανθρώπινης συμβίωσης. Γιατί αυτό επιτρέπει στο κάθε άτομο να ανακαλύπτει την ιδιαίτερη δέσμη ικανοτήτων που συνιστά τον χαρακτήρα της ταυτότητάς του, άρα του επιτρέπει να βρίσκει αυτό που μπορεί να κάνει πολύ καλά

(Πλάτωνας). Το ίδιο σύστημα, μέσω οξύτατου ανταγωνισμού, κάνει ώστε η αυτοπραγμάτωση να είναι παραγωγικά χρήσιμη στο συλλογικό σώμα. Η αυτοτελείωση μετράει τότε, δηλαδή άγει το άτομο εις επιτυχία. Και αυτό ενισχύει τη ροπή αυτοπραγμάτωσης. Και ο ευεργετικός κύκλος κλείνει.

Να γιατί το ελεύθερο φυσικό σύστημα ανθρώπινης συμβίωσης είναι απαραίτητο για την ορθολογική κατανομή ρόλων και πόρων σε μια κοινωνία.

Πάμε πίσω στα γενικότατα βιώματα της ανθρώπινης ψυχής. Το βίωμα της έντασης έδωσε το άνθος του στον κλασσικό Ελληνισμό. Δημιούργησε έναν πολιτισμό υπέρτατης έντασης του είναι, υπέρτατης έντασης που δεν είναι αυτοκαταστροφική και εκμηδενιστική, σαν τον σφαδισμό του Ρομαντικού Ήρωα, αλλά δημιουργική και εκθεωτική όπως οι μεγαλουργίες του Ελληνικού Ήρωα, δεν είναι το Λυκόφως των Θεών αλλά η Νέα Τάξη του Δία. Το έμβλημά του: «Αιέν αριστεύειν και υπείροχον έμμεναι άλλων». Πρόκειται για το Αγωνιστικό Ιδεώδες της Ζωής. Έναν πολιτισμό που κυριαρχείται από μια υπέρτατη αξία, την φυσική τελειότητα, και δονείται από ένα ύψιστο κίνητρο, τον Έρωτα της φυσικής τελειότητας. Ο κλασσικός άνθρωπος θέλει το βέλτιστο και άριστο παντού. Και έχει το σύστημα για να το βρίσκει. Η αριστεία αποδίδει. Και όλη η κοινωνία κερδίζει από το κέρδος του κάθε αριστεύοντος. Όντως ο καθένας για όλους και όλοι για τον καθένα. Όχι με τεχνητότητες και αφύσικους βιασμούς της ανθρώπινης ύπαρξης, αλλά με την αντικειμενική σοφία των ελεύθερων διευθετήσεων.

Αυτό λοιπόν είναι το Ενδοκοσμικό Μοντέλο της ανθρώπινης ύπαρξης που κυριαρχείται από την αξία της φυσικής τελειότητας και το βίωμα της έντασης. Το λέω Ενδοκοσμικό γιατί δεν χρειάζεται αρχή εξωτερική ως προς το σύστημα, το κοσμικό και το ανθρώπινο. Ακόμη και η ηθική και η αισθητική προκύπτουν σε αυτό το Μοντέλο από την οντολογία. Το «πρέπει» συνάγεται από το «είναι». Με μια κουβέντα, δεν υπάρχει τελικά άλλο πρέπει από την επιταγή της αριστείας. Κάνε έτσι ώστε να τελειοποιήσεις τη φύση σου. Όλα τα άλλα συναποτελούνται κατά τον θαυμαστό αυτοματισμό του φυσικού συστήματος.

Αλλά η ψυχή έχει ανάγκη, εκτός από τον Οργασμό, και τον Ησυχασμό. Το βίωμα της ανάπαυσης κυριαρχεί κι αυτό μέσα της. Θέλει γαλήνη και ηρεμία. Θέλει την άφεση στο άλλο, αντί της έντασης της αυτενέργειας. Μέσα στον κόσμο δεν υπάρχει άλλο που να την αναπαύσει απόλυτα. Στο Ενδοκοσμικό μοντέλο η ανάπαυση είναι αναπλήρωση για νέα συσσώρευση και ακόλουθη έκρηξη ενέργειας. Ούτε οι θεοί εκεί δεν ικανοποιούν αυτή την άλλη ψυχική απαίτηση. Οι θεοί είναι παντοδύναμες κοσμικές παρουσίες, αποκαλύψεις της τάξης του όντος, θεμελιώδη συστατικά στοιχεία του «Κόσμου» (του διατεταγμένου και πάγκαλου συστήματος του όντος), και όχι υπερβατικοί ως προς αυτόν. Η Αφροδίτη είναι η Έλξη και η Άρτεμη η Αγνότητα. Τρομακτικά δυνατές και οι δύο. Αλίμονο σε αυτόν που θα εμπλακεί στη θεία αντιδικία τους – καταστρέφεται όπως ο Ιππόλυτος. Ούτε στη μια ούτε στην άλλη ησυχάζει η ψυχή. Η μια σπρώχνει σε έναν οργασμό δύναμης, η άλλη στον αντίθετο, εξίσου σε οργασμό δύναμης πάντως.

Την ησυχία μπορεί να εγγυηθεί μόνο ένα υπερβατικό απόλυτο εκτός κόσμου. Εκεί μπορεί να (επ)αφεθεί η ψυχή απόλυτα. Γι' αυτό ονομάζω αυτό το Μοντέλο Αλλοκοσμικό.

Το Σύμβολο τώρα είναι η Ορφική κραυγή της λυτρωμένης ψυχής. «Κύκλου δ' εξέπταν βερυπενθέος αργαλέοιο» - πέταξα έξω από τη φρικτή περιοδικότητα της κοσμικής τάξης, όπου οι αστραπές της τελειότητας τρέφονται από ωκεανούς οδύνης, όπου ο κόπος και ο πόνος της ατέλειας θυσιάζεται στον Μολόχ της Δύναμης. Ο Κόσμος στο Νέο Μοντέλο δεν είναι όμορφος, δεν είναι «Κόσμος». Είναι ο Άδης της Ασχήμιας, ο Λαβύρινθος της Απάτης. Η μόνη οδός σωτηρίας είναι η φυγή προς το Υπερβατικό Απόλυτο, προς τον μόνο

υπερκόσμιο εγγυητή λύτρωσης, άφεσης, ησυχίας. «Εγώ ειμί η Οδός και η Αλήθεια και η Ζωή».

Τα δύο βιώματα συνυπάρχουν στην ψυχή του ανθρώπου. Η ψυχή θέλει και οργασμό και ησυχασμό. Τα δυο μοντέλα καθορίζουν τον ρυθμό και την περίοδο της ιστορίας, το Εκκρεμές της Ιστορίας, αλλά δεν λειτουργούν ποτέ καθαρά. Στη μεγάλη Επανάσταση του Λόγου, μαζί με τη φιλοσοφία, μεγαλύνθηκε και ο Ορφισμός. Η κλασσική ακμή του ενδοκοσμικού μοντέλου σηματοδοτείται και από την άνθιση της τραγωδίας.

Και αντίστροφα. Μόλις έγινε το χάσμα μεταξύ Κόσμου και του Απόλυτου Θεού, άρχισε η διαδικασία γεφύρωσής του.

Πρώτα ο Θεός έκανε το δημιούργημά του «καλό λίαν» - διότι πώς ο Αγαθός θα έκανε κακό έργο, από ανικανότητα ή από φθόνο; (Πλάτων, πάλι).

Δεύτερον, η δημιουργική δύναμη του Θεού είναι ο Λόγος, η ίδια δηλαδή η κοσμική τάξη του ενδοκοσμικού μοντέλου προβεβλημένη τώρα ως υπερβατική, «επέκεινα», αιτία.

Τρίτον, το δημιούργημα, μόλις παρήχθη εις το Είναί, δεν έμεινε στο κάλλος της φυσικής τελειότητάς του (το «καλόν λίαν»), αλλά θέλησε την ένωση με την απόλυτη Αιτία του. Θέλησε να γίνει θεός – και στην αβοήθητη αυτή κίνησή του έπεσε στο οντολογικό χάσμα μεταξύ κτίστου και κτίσματος. Αυτή είναι η Πτώση. Γι' αυτό η φυσική τελειότητα χρειάζεται κόπο και πόνο πια στον μεταπτωτικό ά-κοσμο κόσμο. Η οδύνη και η αγωνία μπήκε στον πάγκαλο κόσμο από το λάθος, που δεν ήταν έφεση του κακού, αλλά έφεση του αγαθού με λάθος τρόπο.

Τέταρτον, λοιπόν, ο ίδιος ο Θεός δείχνει στο φυσικό ον, τον άνθρωπο, τον σωστό δρόμο. Όχι με παράδειγμα αφ' υψηλού, γιατί αυτό δεν θα λειτουργούσε, αλλά περνώντας ο ίδιος ως Δημιουργός Λόγος από την αδυναμία του δημιουργήματος του, της κτιστής φυσικής ύπαρξης. «Και ο Λόγος σαρξ εγένετο». Το Θείο Πάθος είναι η οδύνη και ο κόπος του φυσικού όντος που μοχθεί υπό το βάρος της ατέλειάς του, ενώ αισθάνεται βαθιά μέσα του τη γοητεία της τελειότητας και την κλήση της θέωσης. Και η Ανάσταση του Σεσαρκωμένου Λόγου είναι η Οδός Σωτηρίας για την ανθρώπινη φυσική ύπαρξη, σωζομένης της φυσικής υπόστασής της.

Και οι γέφυρες συνεχίζονται. Πέμπτον, το Άγιο Πνεύμα πνέει στον κόσμο, ο Παράκλητος. Και είναι τελεσιουργό. Φέρνει στο πέρας της τελειότητας τα πράγματα, χαρίζει τις φυσικές δωρεές στον άνθρωπο και πραγματοποιεί τη δυνατότητα λύτρωσης για τον καθένα που η θυσία του Λόγου, τα Πάθη και η Ανάστασή του, προοδοποίησε. Συνάπτει φυσική τελειότητα και σωτηρία.

Και ακόμα έκτη γέφυρα, στα έσχατα του Βυζαντίου, η τελευταία μεγάλη δημιουργική πνευματοεργία βάζει στον πυρήνα της κτιστής ύπαρξης του φυσικού όντος την άκτιστη ενέργεια του Θεού.

Το χάσμα γεφυρώθηκε τελείως.

Τι θα πει εμπράγματα το χάσμα γεφυρώθηκε τελείως; Θα πει ότι έχουμε τότε υπεραναβλύζουσα πολιτιστική ακμή, με αποκορυφώσεις τέχνης στο νέο κλασσικό της παλαιολόγειας αγιογραφίας, με τον νέο βυζαντινό αρχιτεκτονικό ρυθμό που γεφυρώνει το ευθύ με το καμπύλο σε νέα σύνθεση, με λαμπρή ανάπτυξη των κλασσικών σπουδών, με απaráμιλλη ρητορική και ιστοριογραφία, με φιλοσοφική θεολογία περιωπής. Θα πει ότι έχουμε τη Βυζαντινή Αναγέννηση, μήτρα της Ιταλικής.

Το ότι γεφυρώθηκε το οντολογικό χάσμα σημαίνει επίσης ότι γεφυρώνονται και οι δυο οδηγήτριες βιωματικές εμπειρίες της ανθρώπινης ψυχής. Η άφεση στο Απόλυτο δεν είναι αργή. Η ανάπαυση δεν είναι χαλάρωση και η αναχώρηση δεν είναι αδυναμία. Η φυγή δεν

είναι υπεκφυγή. Η λύτρωση έχει τον οργασμό της θέωσης. Και η θέωση είναι μια νέα υπερτελής τελειότητα προς την οποία η ψυχή οργά με θείο έρωτα. Ο έρωτας της φυσικής τελειότητας απέκτησε υπερβατικό αντικείμενο. Αλλά γενόμενος υπερβατικός δεν έχασε ούτε ξέχασε τον κοσμικό εαυτό του. Θεία τελειότητα και φυσική τελειότητα συναπαρτίζονται σ' ένα όλο. Δεν σώζεται ένα κομμάτι μόνο του εαυτού μας. Και ο εαυτός μας είναι δεδομένος – από τη δημιουργική πράξη ή από την κοσμική τάξη λίγο διαφέρει επί του προκειμένου. Η ένταση της φυσικής ύπαρξης και η ένταση της θέωσης συνυφίστανται στον οργασμό του Είναι. Ο αγώνας για την τελειότητα είναι και αγώνας για τη λύτρωση και αντίστροφα.

Θα «έπρεπε», θα «μπορούσαμε» να είχαμε το συγκριτικό πλεονέκτημα από την πολλαπλασιαστική συνέργεια των δύο μοντέλων, των οποίων η λογική εγγράφεται στον Ελληνισμό. Και εδώ ήθελα πρακτικά να καταλήξω.

Αν θέλετε να μιλήσουμε με απόλυτο ρεαλισμό για το μέλλον της κοινωνίας μας, πρέπει να ξαναπιάσουμε το νήμα από το τέλος του Βυζαντίου. Και να το προχωρήσουμε εκεί που δείχνει. Ο νοών νοείτω.

[Δημοσιεύθηκε στην "ΕΞΠΡΕΣ" 30-4-2011]